

Денис РУДЕНЬ,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики та мовної комунікації
гуманітарно-педагогічного факультету
Національного університету
біоресурсів і природокористування України

<https://orcid.org/0000-0001-9976-9255>
den.ruden@nubip.edu.ua

Світлана ХАРЧЕНКО,

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри журналістики
та мовної комунікації
гуманітарно-педагогічного факультету
Національного університету
біоресурсів і природокористування України

<http://orcid.org/0000-0001-9336-1259>
s.kharchenko@nubip.edu.ua

Denys RUDEN

PhD in Political Science, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Journalism and
Language Communication,
National University of Life and Environmental Sciences
of Ukraine

Svitlana KHARCHENKO

Doctor of Philology, Professor,
Head of the Department of Journalism
and Linguistic Communication,
National University of Life and Environmental Sciences
of Ukraine

**ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
СТУДЕНТСЬКОЇ ПРЕСИ ДОБИ РАДЯНІЗАЦІЇ
(НА МАТЕРІАЛАХ ГАЗЕТИ «РЕКОНСТРУКТОР», 1929–1930 рр.)**

////////////////////////////////////

**GENRE-STYLISTIC FEATURES OF THE STUDENT PRESS
OF THE SOVIETIZATION ERA (BASED ON MATERIALS
FROM THE NEWSPAPER «REKONSTRUKTOR», 1929–1930)**

Статтю присвячено вивченню жанрово-стилістичних особливостей газети «Реконструктор»: двотижневого органу пролетарського студентства, професури та службовців Київського сільсько-господарського інституту (КСГІ)» (нині НУБіП України) 1929–1930 рр. Актуальність дослідження зумовлена потребою заповнити прогалини в історії української журналістики доби переходу від політики «коренізації» до політики терору, коли студентська преса стала ключовим інструментом радянської вищої школи та ідеологічного формування «нової людини». Мета статті — виявити та систематизувати жанрово-стилістичні особливості газети «Реконструктор» як специфічного медіатексту доби радянської, визначити роль мовних засобів у формуванні ідеологічного контенту видання.

У дослідженні використано комплекс методів. Метод аналізу документальних джерел застосовано під час роботи над архівними примірниками газети «Реконструктор», щоб визначити тематичний спектр матеріалів і встановити регулярність використання тих чи тих жанрових форм. Історико-типологічний метод дав змогу схарактеризувати ознаки студентської газети «Реконструктор» як різновиду багатотиражної газети. Контент-аналіз став базовим інструментом для визначення жанрових різновидів матеріалів, аналізування тематичних домінант, виявлення основних мовно-стилістичних маркерів публікацій, а також ступеня їхньої повторюваності. Дискурс-аналіз прислужився під час інтерпретування текстів у соціально-політичному контексті. На матеріалі 26 збережених номерів видання проаналізовано систему жанрів, характерну для радянської інституційної преси перехідного періоду: інформаційних (хроніка, замітка, оголошення), аналітичних

(стаття-передовиця, кореспонденція, звіт) та художньо-публіцистичних (фейлетон, вірш, нарис). Досліджено, як ідеологічні завдання класової боротьби, колективізації та «культурної революції» деформували традиційні жанрові форми, надаючи їм агітаційного характеру. Виявлено домінуючі стилістичні маркери: риторичні ворожнечі, бінарні опозиції «свій / чужий», пролетарський ідеологем, мову наказу і виклику. Показано, що студентська газета функціонувала одночасно як ідеологічний апарат і як реальний майданчик для дискусії, самовираження та навіть літературної творчості.

Ключові слова: журналістикознавство, преса, історія журналістики, жанри журналістики, газета «Реконструктор», ідеологічний дискурс, стилістичні особливості.

This article examines the genre and stylistic features of the newspaper «Rekonstruktor» — a fortnightly publication of the proletarian student body, academic staff and administrative staff of the Kyiv Agricultural Institute (KAI, now the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine) in 1929–1930. The relevance of this research stems from the need to fill gaps in the history of Ukrainian journalism during the transition from the policy of ‘indigenisation’ to the policy of terror, when the student press became a key instrument in the Sovietisation of higher education and the ideological formation of the ‘new man’. The aim of the article is to identify and systematise the genre and stylistic features of the newspaper ‘Rekonstruktor’ as a specific media text of the Sovietisation era, and to determine the role of linguistic means in shaping the publication’s ideological content. A range of methods was employed in this study. The method of analysing documentary sources was applied whilst working with archival copies of the newspaper «Rekonstruktor» to determine the thematic scope of the materials and establish the regularity of the use of particular genre forms. The historical-typological method made it possible to identify the characteristics of the student newspaper ‘Rekonstruktor’ as a type of mass-circulation newspaper. Content analysis served as the primary tool for identifying genre varieties of the materials, analysing thematic dominants, identifying the main linguistic and stylistic markers of the publications, as well as the degree of their recurrence. Discourse analysis was utilised when interpreting the texts within a socio-political context. Using material from 26 surviving issues of the publication, the study analysed the system of genres characteristic of the Soviet institutional press during the transition period: informational (chronicle, note, announcement), analytical (editorial, correspondence, report) and literary-journalistic (feuilleton, poem, essay). The study examines how the ideological tasks of class struggle, collectivisation and the ‘cultural revolution’ distorted traditional genre forms, giving them a propagandistic character. Dominant stylistic markers have been identified: the rhetoric of hostility, the binary oppositions of ‘us/them’, proletarian ideologemes, and the language of command and challenge. It is shown that the student newspaper functioned simultaneously as an ideological apparatus and as a real platform for discussion, self-expression and even literary creativity.

Keywords: journalism studies, press, history of journalism, genres of journalism, the «Rekonstruktor» newspaper, ideological discourse, stylistic features.

© Рудень Д., Харченко С., 2026

Вступ. Дослідження історії журналістики 20-х — 30-х років ХХ ст. досі є актуальним завданням сучасного журналістикознавства (медіакомунікативістики), оскільки оприявлюють невивчені сторінки нашої історії і дають змогу заповнити прогалини в розвитку жанрів української преси, зокрема багатотиражних видань закладів вищої освіти. Студентська преса цього періоду, а саме доби докорінної зміни політичної системи, соціальної структури й інформаційного простору, — унікальне джерело для вивчення механізмів радянської вищої освіти та ідеологічного формування «нової людини», адже поєднує в собі освітню, комунікативну й пропагандистську функції. Завдяки своїй специфіці газети, написані самими студентами про власне повсякденне і суспільне життя, фіксували не лише офіційні дискурси, а й відмінності між пропагандистськими ідеологемами та живим студентським середовищем. Інакше кажучи, студентська періодика — не тільки

літопис життя молоді вишів, а й потужний інструмент ідеологічної трансформації суспільства, пропагандистського впливу, мобілізації студентства й конструювання нової світоглядної ідентичності майбутніх фахівців. Обертаючись у межах дискурсу «нової — радянської — людини», газета водночас перетворювалася і на майданчик для апробації нових жанрових форм та розвитку уже наявних, розширення їхніх стилістичних прийомів тощо.

Одним із таких джерел для дослідження студентської періодики цієї доби є віднайдена у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського газета «Реконструктор», яка виходила двічі на місяць, 1-го та 15-го числа, і позиціонувалася як «двохтижневий орган пролетарського студентства, професури та службовців Київського сільсько-господарського¹ інституту» (рис. 1).

¹ Тут збережено автентичне написання слова.

Рис 1. Перша сторінка газети «Реконструктор». 1929. 29 січня. № 1

Редакція розташовувалася за адресою: Брест-Литовська соша, Профком С-Г Л. Р. К. С.-Г. І.; телефон: Комутатор КПІ № 81. У фондах зберігаються номери за 1929 рік (№ 1 від 29 січня, № 2 від 15 лютого, № 3 від 1–15 березня, № 4 від 21 березня, № 5 від 18 квітня, № 6 від 1 травня, № 7 від 7 червня, № 8 від 3 липня, № 9 від 3 серпня, № 10 від 12 вересня, № 11 від 19 жовтня, № 12 від 7 листопада, № 13 від 3 грудня, № 14 від 19 грудня) та 1930 рік (№ 15 від 4 січня, № 16 від 22 січня, № 17 від 12 лютого, № 18 від 29 березня, № 19 від 11 квітня, № 20 від 21 квітня, № 22 від 17 травня, № 23 від 24 травня, № 24 від 4 червня, № 25 від 14 червня, № 26 від 24 червня, № 27 від 8 липня); втрачено лише один випуск [4].

Українська медіаісторіографія, присвячена пресі 20-х — 30-х років ХХ ст., зокрема студентській, час від часу поповнюється новими дослідженнями. Аналіз джерел дає змогу виокремити кілька основних напрямів наукового пошуку в цій царині.

Теоретико-методологічні засади вивчення молодіжних медіа. Наукові праці про студентську періодику спираються на загальні теорії журналістики й медіакомунікацій. Фундаментальною базою, що закладає методологічне підґрунтя для аналізу структури медіатексту, функцій і жанрових особливостей преси, є праці В. Здоровеги [5] та І. Михайлина [8]. О. Коляструк довела, що у 20-ті роки ХХ ст. преса стала важливим інструментом формування української ідентичності, однак у 30-ті роки ХХ ст. відбулося згортання українізації, уніфікація медіадискурсу та підпорядкування преси сталінській ідеології [6]. Результати досліджень К. Буслаєвої і К. Сіріньок-Долгарьової представляють студентські медіа в контексті дискурсу молодіжних медіа, акцентуючи на комунікативних рисах, характерних тільки для студентських видань: специфічна аудиторія, підвищена роль соціалізації, поєднання професійної та аматорської журналістики [2]. М. Недопитний трактує молодіжну пресу як

чинник соціалізації молоді, що особливо важливо враховувати, аналізуючи вишівські газети раннього радянського періоду [9]. М. Тимошик, окреслюючи проблематику кадрів тоталітарної журналістики, звертає увагу на активне формування наприкінці 20-х — початку 30-х років ХХ ст. уніфікованої по всьому СРСР розгалуженої мережі місцевої преси (заводські, міські, районні, обласні) та галузевої на рівні областей (партійні, молодіжні, дитячі, військово-патріотичні) [11, с. 69]. У своїх дослідженнях науковець також актуалізує роль конкретних регіональних і корпоративних видань як джерела вивчення радянської журналістики в її тоталітарному вимірі.

Студентська преса як об'єкт історико-журналістських досліджень. У розвідці, присвяченій суспільним та політичним умовам виникнення і розвитку студентської періодики, особливостям її структури, функціонування, а також причинам появи, Ю. Цибульник констатує: «Яскравим відображенням студентського життя 20-х років ХХ ст. стала вузівська періодична преса. Основними формами студентської преси були друковані, писані газети і журнали; газети — живі і світлові. На кінець 20-х років відбувався поступовий перехід до друкованих видань, але лише у великих культурних центрах» [12].

О. Вакульчук розглядає газети вишів 20-х — 40-х років ХХ ст. як об'єкт історії газетної періодики, підкреслюючи їхню роль у тогочасному освітньому просторі: «...її історичне значення як соціального явища може бути охарактеризовано як унікальний феномен радянської періодики, комплексне історичне джерело, що відображає як методи впливу на свідомість, на формування відносин у колективі, так і факти повсякденного життя, де зафіксовані всі проблеми і події, актуальні у певний історичний період, — від побутових до загальнополітичних» [3, с. 21].

Неформальні аспекти комунікації, як-от феномен стіннівок 50-х років ХХ ст., описує Ю. Ярмиш [13]. Науковець досліджує особливості самвидаву та стінних газет того періоду, які функціонували поза жорстким цензурним контролем тогочасного тоталітарного режиму.

Цінність мають вузькотематичні розвідки, як-от праця Г. Лози, у якій дослідниця аналізує пресу Київського політехнічного інституту (1923–1937), демонструючи динаміку розвитку видань у технічному виші, зокрема студентські (стінні та багатотиражні) газети різних періодів діяльності Київського політехнічного інституту та сатирично-гумористичні стіннівки цього

ЗВО, які не були друкованими, але постійно створювалися у певні періоди [7].

Сучасний стан та світовий досвід трансформацій. У науковому полі студентську пресу розглядають як специфічну підсистему медіа, що функціонує в межах академічного середовища й відображає соціокультурні трансформації молодіжної спільноти в посттоталітарному дискурсі. Це висвітлено й у монографії Х. Білограць [1]. Дослідниця обґрунтувала періодизацію студентської преси, схарактеризувала її функції та значення як інструмента професійної соціалізації майбутніх журналістів.

У контексті глобальних змін та цифровізації медіа вагомим є дослідження М. К. Хюїнь, Н. Волш та С. Д. Макдональд [14], присвячене студентським газетам в умовах цифрової трансформації, впливові цих процесів на їхнє майбутнє виживання. Автори аналізують роботу студентської газети в умовах деструктивних змін, що дає змогу порівняти український досвід із міжнародними трендами адаптації студентських медіа доцифрової епохи. Однак зазначають, що «студентські газети протягом багатьох років були щоденним або щотижневим ритуалом публікацій у вищих навчальних закладах у кожному куточку земної кулі» [14, с. 340].

Отже, у науковому дискурсі студентська преса як складник історії журналістики, жанрології, а також її типи, різні періоди існування досі досліджено фрагментарно.

Період активного розвитку студентської преси припадає саме на 1920-ті — 1930-ті роки. У цьому контексті актуальним є вивчення газети «Реконструктор» (1929–1930). Цей часопис — репрезентативне джерело для дослідження студентської періодики, оскільки поєднує ознаки внутрішньоінститутського комунікатора і медіа, а також інструмента радянської пропаганди. Аналізування цього видання дає змогу не тільки конкретизувати уявлення про функціонування газет вишів, а й поглибити розуміння механізмів формування жанрових і структурних моделей студентської преси в умовах радянської, їхніх стилістичних параметрів.

Мета статті — виявити та систематизувати жанрово-стилістичні особливості газети «Реконструктор» (1929–1930) як специфічного медіатексту доби радянської, визначити роль мовних засобів у формуванні ідеологічного контенту видання. Основні **завдання** розвідки: окреслити місце і функції студентської преси в медіасистемі радянської України на прикладі газети «Реконструктор», проаналізувати

жанрову палітру публікацій газети, визначити ключові мовно-стилістичні ознаки текстів, з'ясувати, як впливала ідеологія на формування жанрових і стилістичних моделей.

Методологія дослідження. У роботі використано комплекс методів. Метод аналізу документальних джерел застосовано під час роботи над архівними примірниками газети «Реконструктор», щоб визначити тематичний спектр матеріалів і встановити регулярність використання тих чи тих жанрових форм. Історико-типологічний метод дав змогу схарактеризувати ознаки студентської газети «Реконструктор» як різновиду багатотиражної газети. Контент-аналіз став базовим інструментом

для визначення жанрових різновидів матеріалів, аналізування тематичних домінант, виявлення основних мовно-стилістичних маркерів публікацій, а також ступеня їхньої повторюваності. Дискурс-аналіз прислужився під час інтерпретування текстів у соціально-політичному контексті.

Результати й обговорення. Газета «Реконструктор» не є самвидавом, хоча й розпочалася із популярних тоді стіннівок. У першому номері в короткому дописі-вітанні «Вітаймо свій орган» автор А. Левадський зазначає: «Ідея переходу від стінного місячника до двохтижневого тиражного органу зустріла ширю підтримку серед широких кол студентства КСГП» (рис. 2) [4].

Рис. 2. Допис-вітання. 1929. 29 січня. № 1. С. 2

Газета має риси офіційного медіа, що впливає насамперед з її позиціонування як двохтижневого органу пролетарського студентства, професури та службовців Київського сільськогосподарського інституту. Крім того, у примірниках зазначені реальні прізвища авторів, їхні посади за наявності та канали зворотної комунікації.

Видання є типовою для свого часу корпоративною інституційною газетою радянського зразка. Уже формальні характеристики часопису відображають основні параметри тодішньої преси: чотиризмугова газетна верстка, дрібний шрифт, щільне заповнення шпальт без фотографій. Звертає на себе увагу і мова газети — українська. Це було важливо. Адже, як наголошував В. Еллан-Блакитний на одній із нарад у ЦК КП(б)У: «Преса в Україні є великим знаряддям русифікації, найбільшою перепорою до поступового згладжування мовної і національної різниці між містом і селом» (цит. за: [6, с. 82]). У квітні 1923 р. на VII конференції КП(б)У прийнято рішення щодо преси: «В галузі видань для села українською мовою необхідно

підтримати селянські газети...» (цит. за: [6, с. 83]). А оскільки Київський сільськогосподарський інститут готував кадри для села, тож вихідців із сільської місцевості між студентами була істотно більша частина. Крім того, перший номер «Реконструктора» вийшов друком 29 січня 1929 року, а отже роботу над формуванням газети, проходження всіх дозвільних етапів бюрократичної процедури було здійснено, коли ще тривав період активного формування мережі преси і політики «коренізації».

Кожне число газети містить постійні рубрики, які відтворюють ієрархію тематичних пріоритетів видання: «Невідкладні завдання» або «Передовиця» (перша шпальта з ідеологічними директивами), «Парт та КСМ життя» (партійно-комсомольська хроніка), «Громадське та академічне життя», «Наш побут» (критика студентського повсякдення), «Хроніка», «Віклички на фонд «Реконструктора» (фінансова звітність), «Літературний відділ», «Оголошення», некрологи та привітання тощо. Така рубрикація відповідає загальній для радянської преси тих років тричастинній структурі: ідеологічний

блок — громадський блок — культурно-побутовий блок.

Зазначимо, що початковий наклад видання становив одну тисячу примірників, а згодом півтори тисячі. Цей показник є завеликим для сучасного друкованого медіа, тим паче студентського. Але для того часу друк студентської газети таким накладом із заявленою періодичністю двічі на місяць (якого здебільшого дотримувалися і в 1930 р., став щодакандним після ребрендингу) здається затратним та безпідставним. Водночас у першому ж номері на сторінці 2 опублікована стаття «Чому професура не читає нашої газети», в якій обґрунтовується великий наклад — «Мабуть, справа в тому, що під час перебування в інституті, у нього (викладача) немає часу постояти біля газети. Тому тепер, коли газета виходить багатопримірником, кожен може читати в трамваї, під час обіду та в іншу вільну хвилину».

Нехарактерною рисою для студентського видання є комерційна вигода. Ціна примірника «Реконструктора» становила 5 коп., що відповідає загальному ціновому рівню радянської преси кінця 1920-х років, але, на наш погляд, є завеликою для студентської аудиторії.

У «Реконструкторі» помітно переважає кількість публікацій інформаційного жанру. Серед них домінує хроніка, короткі, здебільшого абзацні повідомлення без авторського підпису, що фіксують поточні події інституційного життя. Згадуються засідання, виконання планів, виявлені порушення, культурні заходи. Хроніка публікується окремим блоком під рубрикою «Хроніка» і характеризується нейтральним описовим тоном, хоча й ця нейтральність є умовною, оскільки такі замітки закінчуються оціночними кліше на зразок «що є неприпустимим» або «колектив вживає заходів».

Замітка в «Реконструкторі» виконує подвійну функцію. З одного боку, вона інформує про конкретний факт (перебіг зборів, результат змагання), з іншого, є засобом громадського тиску, ніби виховує і говорить «як правильно». Так, рубрика «Виклики на фонд «Реконструктора» у кожному номері містить списки прізвищ із зазначенням суми внесків. Це своєрідний публічний облік лояльності й фінансової відповідальності. Такий жанровий елемент (заклик з іменним поіменним списком) є унікальним для радянської преси і виконує функцію соціального контролю.

Оголошення та оперативні повідомлення займають нижні колонки і містять практичну інформацію про графіки переводу передплати, запрошення до написання матеріалів, терміни подання до «Реконструктора» тощо.

Аналітичний блок формується навколо трьох типів публікацій: передовиці, кореспонденції та звіту. Передовиця (або стаття «Невідкладні завдання» / «Наш орган»), звісно, займає найпочесніше місце і розташована на першій шпальті, права або ліва колонка, та задає ідеологічний тон номера. Структурно передовиця «Реконструктора» дотримується поширеної для радянської преси тих років моделі, яка передбачає констатацію успіхів (дуже стисла), перелік недоліків (розлогий і емоційний), формулювання завдань у наказовому тоні. Так, передовиця «Невідкладні завдання» з № 5 (від 18 квітня 1929 р.) послідовно розглядає питання академічної роботи, виробничої практики та культурної революції, щоразу вживаючи конструкцію «треба — не треба». Аналогічний план будови у статті «В боротьбі за соціалізм» (№ 7): від констатації «нещодавно закінчили свою роботу другий Всеукраїнський та XVI Всесоюзний з'їзди» до наказу «Виконувати 5-річний план будуть мільйони робітників».

Жанр кореспонденції представлений надісланими матеріалами з факультетів та зовнішніх установ, що надходили до редакції. Ці тексти більш конкретні й менш заідеологізовані — у них переважає звітна, описова функція. Проте і тут незмінно наявні ідеологічні маркери на кшталт «класовий підхід», «пролетарська солідарність», «боротьба з куркулем».

Жанр звіту репрезентований, зокрема, регулярними матеріалами «Підсумки роботи МО-Дру», звітами профкому, секцій та гуртків. Ці тексти відрізняються насиченістю конкретними цифрами, іменами, датами, що надає їм документальності й виводить за межі суто агітаційного тексту.

Найцікавішим з погляду аналізу жанрів видання є художньо-публіцистичний блок «Реконструктора», що включає фейлетони, нариси і поезію. Фейлетон, провідний жанр цього блоку, публікується практично в кожному номері під рубрикою «Фейлетон» або в складі «Нашого побуту». Для нього характерний певний автор (підписаний псевдонімом чи ініціалами), конкретний герой-мішень (реальна людина з інституту), сатиричний або іронічний текст, а також настанова на викриття. Так, фейлетон «Страшне начальство» (№ 5) висміює бюрократизм керівника гуртожитку. Фейлетон «Голосіння...» (№ 7) побудовано навколо образу «Голосіння» — символу старого, що не бажає відходити. Текст демонструє жанрову гнучкість, поєднує елементи лірико-іронічного нарису з функцією суспільної сатири. Фейлетон «Чмок із лоском» (№ 2) критикує бюрократизм через

конкретний побутовий інцидент, де обговорюється перукарня у приміщенні інституту.

Жанр нарис-есею представлений матеріалами з рубрики «Наш побут», де описується реальне студентське повсякдення. Показовим є текст із № 2 «Про критику бюрократизму», що поєднує елементи аналітичної статті й публіцистичного нарису. Прикметно, що саме в цих «побутових» матеріалах найяскравіше відчувається живий голос студентів, вільний від жорсткого ідеологічного шаблону.

Окремий жанровий сегмент — поетичні публікації «Літературного відділу». В аналізованому корпусі зафіксовано вірші Михайла Драй-Хмари² (№ 3, вірш «Вечір»), що є цінним документальним свідченням участі видатного представника Розстріляного відродження у студентській пресі. Поряд із ним публікуються поезії інших авторів, а саме: Омеги (два вірші в № 3 і № 7), З. Терещенка («Вечір», № 3), Х. Шевченка («Радійсть прийде», № 7), М. Буцєрога («1918», № 12), А. Леваньського («На прогонах», № 12), Ф. Орлика («Не знаю», № 13), С. Буруного («Юнь моя», № 13; «Сталеві коні», № 15), А. Фертюка («Творча путь», № 8; «На знайомих гонах», № 19), А. Куделі («У ритмах праці», № 22), М. Шпака («Вибирала плоскінь», № 22), З. Буруного («В комунополі»; № 23, «Кіннота кереше», «Привіт дням» № 27), Г. Кізілова («Таборникам, № 27), вміщено поетичний матеріал до Міжнародного жіночого дня у № 3 та ін. Поезія у газеті виконує функцію не стільки естетичну, скільки ідеологічно-мобілізаційну.

Характерним жанром видання є карикатури, які сатирично акцентують увагу на певних суспільних особливостях того часу. Малюнки, зазвичай ідеологічно забарвлені, публікувалися не системно. Перші карикатури з'являються в № 5 — «Пані агрономша» приймають селян» та «В центрі уваги трибун п'яцтва». Наступні — аж у № 19.

Фотографії для «Реконструктора» є рідкістю і трапляються лише в декількох номерах, що свідчить про спроможність видавництва їх друкувати. Водночас проблему становлять самі світлини. Так, у публікації «Це не припустимо», вміщеній у № 12, редакція звертає увагу фотоаматорської секції на те, що секція існує, а фотографій для газети немає. Тому в дусі того часу виникає логічне запитання: навіщо така секція існує взагалі?

² Михайло Опанасович Драй-Хмара (10.10.1889 — 19.01.1939) — український поет, літературознавець, перекладач. Працював на посаді професора в КСПГ (нині Національний університет біоресурсів і природокористування України) [11].

У «Реконструкторі» № 6 опубліковані результати соціологічного дослідження тієї доби «Підсумки обслідування побуту студентства за анонімними анкетами». Хоча стаття не містить звичних даних та показників, які б свідчили про те, що отриманій інформації можна довіряти, на її прикладі простежуються дві характерні риси. Перша — інтерес суспільства, керівництва (як країни, так й інституту) до проблем студентства, зокрема їхнього побуту, задоволеності умовами освітнього процесу; дослідження поглядів на різні суспільні проблеми. Друга — пошук винних, їх публічний осуд, таврування «ворогами» без слідства і суду. Лише суха обіцянка детального аналізу анкет і вжиття заходів з поліпшення ситуації.

Звернемо увагу й на тематику публікацій, яка не залежить від жанрів. Окрім висвітлення суспільно-важливих проблем студентського життя, у газеті публікують статті про сільське господарство, посівну і збір хлібу, інженерні виші та сільськогосподарські машини. Окремою темою є питання церкви, церковних свят, згадка про них в сатиричному жанрі, ігнорування Бога та релігії.

Редакція газети «Реконструктор» була активною і постійно брала участь у фестивалях та виставках газет, комунікувала з іншими виданнями, що свідчить про змагальницький дух того часу.

Ще однією рисою, характерною для преси радянської доби, було листування читачів на шпальтах газети — під публікації листів відводилися цілі полоси. Імітація вільнодумства простежується в спільних рисах листів та відповідей. Якщо в листі порушують певне питання, звертають увагу на щось, то відповідь містить «правильне» розуміння і пояснення, а також заклик, заборону й обов'язково осуд винних в існуванні чи не вирішені проблеми. Людяності, близькості до читачів газеті надавала публікація некрологів.

У випусках 1930 р. часто трапляється така рубрика, як «Спростування», що в сучасному вимірі може трактуватися як свідчення непрофесійності та порушення журналістської етики при написанні статей. Адже спростовувався не факти подій, які не сталися, не думки, які не висловлювалися, а зарахування тих чи тих до «ворогів».

Найвиразнішою стилістичною рисою «Реконструктора» є перманентна присутність образу ворога. Останній у текстах видання є множинним і мінливим: «куркуль», «непман», «піп», «бюрократ», «опортуніст», «троцькіст», «дрібнобуржуазний елемент» тощо. Ця риторична постать виконує кілька функцій одночасно,

зокрема визначає межі «свого» колективу, обґрунтовує необхідність постійної пильності й чисток, легітимізує агресивний тон публікацій. Водночас ворог є внутрішньосупільним. У газеті немає аналізу міжнародної позиції, міжнародної співпраці чи взаємодії з іншими країнами. Підкреслюється єдність республіки і народів, від чого формується хибне відчуття «однаковості», «справедливості», «рівності» під прикриттям «спільності», «братерства», «дружби».

Бінарна опозиція «свій / чужий» структурує практично всі аналітичні та агітаційні тексти видання. «Свої» в цьому контексті — це пролетарське студентство, члени партії і комсомолу, профспілки, активні учасники «культурного будівництва». «Чужі» — не лише класові вороги, а й ті, хто «відстає», «не виконує», «ухиляється». Отже, соціальний ліфт працює у два боки, оскільки «чужим» може стати і «свій», якщо проявлятиме «академічну відсталість» або «байдужість до суспільних справ», водночас «своїм» стає той, хто виправився.

Характерною граматичною рисою текстів є широке вживання наказового способу дієслів і безособових конструкцій із модальними словами «треба», «мусимо», «повинні», «необхідно». У передовицях ці конструкції утворюють ритмічні серії: «треба перебудувати...», «треба поставити...», «треба залучити...» (наприклад, передовиця № 5). Такий стиль переносить від журналістики-опису до журналістики-директиви, яка не інформує, а наказує.

Лексика «Реконструктора» насичена стійкими ідеологічними зворотами, характерними для радянського дискурсу 1920–1930-х років: «соціалістичне будівництво», «пролетарська солідарність», «класова боротьба», «культурна революція», «ліквідація куркульства як класу», «п'ятирічний план», «реконструкція народного господарства» тощо. Ці ідеологеми виконують функцію смислових «стовпів», які утримують дискурс у заданих межах, незалежно від конкретного предмета розмови. Думка О. Колястрок: «Стратегія преси була за будь-яких обставин чіткою — сприяння закріпленню радянської влади і пануванню ідеології більшовизму» [6, с. 238], застосовна і для «Реконструктора».

Цікавою є взаємодія цих ідеологем із живою студентською мовою. У фейлетонах, віршах і листах до редакції натрапляємо на розмовні звороти, просторіччя, іронію, що свідчить про неоднорідність стилістичного простору видання. Редакційні матеріали писалися іншою мовою, ніж листи читачів. Це саме по собі є важливим жанровим і соціолінгвістичним спостереженням.

По-різному реалізовано авторську присутність у «Реконструкторі», що залежить від жанру. Передовиці здебільшого безіменні або підписані «Редколегія». Це створює ілюзію звернення «начальства», когось домінуючого і єдиноправильного, що відповідає радянській традиції анонімного «голосу колективу». Аналітичні статті підписано ініціалами чи повними іменами, фейлетони — псевдонімами (Солоненко, Цибуля, Двоє, Перець). Поетичні публікації підписані повними іменами, що надає їм ваги літературних, а не лише агітаційних текстів.

Адресат газети (саме такий термін варто вживати замість звичного нам «цільова аудиторія») конструюється через форму звертання: «товариші студенти», «шановні товариші», «т. т. студенти, професура та службовці». Це «ми-суб'єкт», студентський, пролетарський колектив, є рамочним конструктором видання. Одночасно в текстах постійно відтворюється образ «порушника», «відстаючого», до якого звертаються вже не «товариш», а вказують прізвище, що є засобом публічного сорому.

Усупереч очікуванню від цілком ідеологічно одноманітного видання «Реконструктор» виявляє внутрішнє жанрово-стилістичне напруження. З одного боку, передовиці й партійні матеріали демонструють стандартизований радянський дискурс, з іншого — рубрика «Наш побут», листи читачів, дискусійні замітки і літературний відділ містять відбитки реального студентського голосу.

Прикметні приклади: у № 2 студент-кореспондент підписаний «Самостійний» (іронія цього псевдоніму в контексті доби промовиста) скаржиться на погану роботу ЕКО — явно ризикуючи критикувати радянський заклад. У № 4 матеріал «Голосіївська Швайцарія» містить ностальгійний пейзаж — жанр, абсолютно чужий агітаційній культурі. У № 3 поезія Михайла Драй-Хмари органічно вписується в загальну верстку, хоча її естетика цілком далека від «пролетарської». Вказані приклади характерні для всіх віднайдених номерів «Реконструктора». Це свідчить про те, що студентська газета, попри жорсткі ідеологічні рамки, зберігала певне поле для неконформного висловлення. Цей простір дозволяла і сама жанрова система. Через фейлетон легітимізована сатира, «наш побут» — скарги, літературний відділ — художнє слово. Жанрова різноманітність, отже, мала одночасно ідеологічний і вільний виміри.

Висновки та перспективи дослідження. Газета К.С.Г.І. «Реконструктор», що виходила з 29 січня 1929 р. до 8 липня 1930 р., є

репрезентативним зразком студентської преси кінця 20-х років ХХ ст. Зі стіннівки вона перетворилася на багатотиражну газету радянського типу й поєднувала функції внутрішньої комунікації академічної спільноти, інструмента ідеологічного впливу, майданчика розвитку журналістських жанрів. Видання репрезентує чітку трирівневу структуру — ідеологічну, громадську, культурно-побутову.

Аналіз жанрової структури газети «Реконструктор» засвідчив переважання інформаційних жанрів (хроніки, дописи (замітки), кореспонденції). Це ознака того, що останні здійснювали функцію ідеального впливу і соціального контролю. Аналітичні жанри, зокрема передовиці, виконували роль директивного комунікатора. Важливе значення мали художньо-публіцистичні жанри: фейлетони і нариси слугували легітимним інструментом критики побутових вад, поетичний відділ став майданчиком, де перетиналася поезія і пролетарські вправи з римування. Жанрова палітра поєднувала директивно-ідеологічний та ще відносно вільний дискурсивні виміри.

Основна ознака мови видання — бінарна опозиція «свій / чужий», яку реалізовували через агресивну лексику боротьби, нанизування модальних слів з іллокутивною силою. Аби дещо знизити стилістичне напруження, публікували студентські листи, фейлетони, написані живою мовою, часом із додаванням іронії.

Закономірно, що «Реконструктор» також був й інструментом радянзації вищої школи, де освітній процес підпорядковувався класовій пильності. А постійне нагадування про колективну відповідальність тримало читачів у правильній ідеологічній бульбашці.

Українська мова видання свідчить про залишки політики «коренізації», які співіснували з наступом тоталітаризму.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в дослідженні газети «Агроіндустріалізатор» (як правонаступниці «Реконструктора»), аби простежити розвиток її жанрово-стилістичних особливостей і тематичної організації в умовах завершення політики «коренізації», активної фази колективізації та Голодомору. Окремим напрямом може стати компаративний аналіз газет НУБіП України з аналогічними виданнями інших закладів вищої освіти цього періоду.

Список використаних джерел

1. Білогораць Х. Р. Українська студентська періодика: історія становлення та проблеми функціонування в сучасних умовах: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2018. 223 с.

2. Буслаєва К. О., Сірінюк-Долгарьова К. Г. Основні теоретичні підходи до вивчення студентської преси у контексті дискурсу молодіжних ЗМІ. *Нова філологія*: зб. наук. пр. Запоріжжя: ЗНУ, 2008. № 5 (31). С. 153–161.

3. Вакульчук О. А. Газети вищих навчальних закладів України (1920 — початок 1940-х рр.) як об'єкт історії газетної періодики. *Sciences of Europe*. 2021. Vol. 3, No 67. С. 21–26. DOI: 10.24412/3162-2364-2021-67-3-21-26.

4. Газета «Реконструктор»: двохижневий орган пролетарського студентства, професури та службовців Київського сільськогосподарського інституту. Київ, 1929–1930. № 1–20, С. 22–27. [Архівні примірники]. URL: <https://nubip.edu.ua/rekonstruktor-chasopys-kyivskohosilskohospodarskoho-instytutu-1929-1930-rr>.

5. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: підруч. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів: ПАІС, 2004. 268 с.

6. Коляструк О. Преса УСРР в контексті політики українізації (20–30-ті роки ХХ ст.) / Відповід. ред. проф. В. Даниленко. Харків: Раритети України, 2016. 324 с. (Структури повсякденності).

7. Лоза Г. Студентська преса Київського політехнічного інституту (1923–1937). *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 7. С. 1–3.

8. Михайлин І. Л. Основи журналістики: підруч. 5-ге вид., перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 496 с.

9. Недопитанський М. Молодіжна преса як фактор соціалізації: тенденції, проблеми, тематика (1985–1990): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1994. 19 с.

10. Силка О. Два вірші Михайла Драй-Хмари були надруковані у газеті КСРІ «Реконструктор». URL: <https://nubip.edu.ua/news/dva-virshi-mykhayla-dray-khmary-buly-nadrukovanu-u-hazeti-kshi-rekonstruktor-0>

11. Тимошик М. С. Кадри тоталітарної журналістики для преси західноукраїнських областей. 40–50-ті роки ХХ ст. (На архівних матеріалах крайової газети «Радянська Буковина»). *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. 2023. Вип. 52–53. С. 52–74.

12. Цибульник Ю. О. Студентська преса: від витоків до сьогодення. *Педагогіка та психологія*. 2014. Вип. 46. С. 249–257.

13. Яриш Ю. Неформальна студентська преса. Стіннівки 50-х рр. *Освіта*. 1997. 28 травня — 4 червня.

14. Huynh M., Walsh N., McDonald S. A Broader Look at a Student Newspaper under Disruptive Changes. *Proceedings of the Informing Science and Information Technology Education Conference*. Jerusalem, Israel. Pp. 335–350. Santa Rosa, CA: Informing Science Institute, 2019. DOI: 10.28945/4211

References

Bilohrats, Kh. R. (2018). *Ukrainska studentska periodyka: istoriia stanovlennia ta problemy funktsionuvannia v suchasnykh umovakh: monohrafiia*. Lviv: Liha-Pres. 223 p. [in Ukrainian].

Buslaieva, K. O., & Sirinok-Dolharova K. H. (2008). Osnovni teoretychni pidkhydy do vyvchennia studentskoi presy u konteksti dyskursu molodizhnykh ZMI *Nova filohiia: zb. nauk. pr. Zaporizhzhia*: ZNU, 5(31), 153–161 [in Ukrainian].

Hazeta «Rekonstruktor»: dvokhlyzhnevyy orhan proletarskoho studentstva, profesury ta sluzhbovtiv Kyivskoho silskohospodarskoho instytutu. Kyiv, 1929–1930, 1–20, 22–27 [Arkhivni prymirnyky]. [in Ukrainian].

<https://nubip.edu.ua/rekonstruktor-chasopys-kyivskoho-silskohospodarskoho-instytutu-1929-1930-rr>.

Huynh, M., Walsh, N., & McDonald, S. (2019). A Broader Look at a Student Newspaper under Disruptive Changes. *Proceedings of the Informing Science and Information Technology Education Conference*, Jerusalem, Israel, 335–350, Santa Rosa, CA: Informing Science Institute.

<https://doi.org/10.28945/4211>

Yarmysh, Yu. (1997). Neformalna studentska presa. Stinnivky 50-kh rr. *Osvita*, 28 travnia – 4 chervnia [in Ukrainian].

Koliastruk, O. (2016). Presa USRR v konteksti polityky ukrainizatsii (20-30-ti roky XX st.). Vidpovid. red. prof. V. Danylenko. Kharkiv: Raryety Ukrainy, 324 p. (Struktury povsiakdennosti) [in Ukrainian].

Loza, H. (2011). Studentska presa Kyivskoho politekhnichnoho instytutu (1923–1937). *Bulletin of the Book Chamber*, 7, 1–3 [in Ukrainian].

Mykhailyn, I. L. (2011). Osnovy zhurnalistyky: pidruchnyk. 5-te vyd., pererob. ta dop. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury, 496 p. [in Ukrainian].

Nedopytanskyi, M. (1994). Molodizhna presa yak faktor sotsializatsii: tendentsii, problemy, tematyka (1985–1990): avtoref. dys. kand. filoloh. nauk, Kyiv, 19 p. [in Ukrainian].

Sylka, O. (2025). Dva virshi Mykhaila Drai-Khmary byly nadrukovani u hazeti KSHI «Rekonstruktor» [in Ukrainian].

<https://nubip.edu.ua/news/dva-virshi-mykhayla-dray-khmary-buly-nadrukovani-u-hazeti-kshi-rekonstruktor-0>

Tsybulnyk, Yu. O. (2014). Studentska presa: vid vytokiv do sohodennia. *Pedahohika ta psykhohiia*, 46, 249–257 [in Ukrainian].

Tymoshyk, M. S. (2023). Kadry totalitarnoi zhurnalistyky dlia presy zakhidnoukrainskykh oblastei. 40–50-ti roky XX st. (Na arkhivnykh materialakh kraiovoi hazety «Radianska Bukovyna») [Staff of Totalitarian Journalism for Presses of Western Ukrainian Regions. 40-50s of the twentieth century. (on the archival materials of the regional newspaper “Soviet Bukovyna”)]. *Visnyk of the Lviv University, Series: Journalism*, 52–53, 52–74. [in Ukrainian].

Vakulchuk, O. A. (2021). Hazety vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy (1920 — pochatok 1940-kh rr.) yak obiekt istorii hazetnoi periodyky [Newspapers of High Educational Institutions of Ukraine (1920 – early 1940s) as an Object of the History of Newspaper Periodicals]. *Sciences of Europe*, 3(67), 21–26 [in Ukrainian].

<https://doi.org/10.24412/3162-2364-2021-67-3-21-26>

Zdoroveha, V. Y. (2004). Teoriia i metodyka zhurnalistskoi tvorchosti: pidruchnyk. 2-e vyd., pererob. i dop. Lviv: PAIS, 268 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 10.03.2026.